СБОРНИК С ДОКЛАДИ
ОТ НАЦИОНАЛНА КРЪГЛА МАСА
„МИНАЛО, НАСТОЯЩЕ, БЪДЕЩЕ“

(Етноложки четения)

Велико Търново
2026

РЕЦЕНЗЕНТИ:
1. проф. днк Маргарита Карамихова
2. проф. дин Диана Радойнова
3. проф. д-р Николай Кънев

Публикуваните в този сборник статии отразяват само личните виждания на съответните автори и редакторите и издателството не носят отговорност за съдържащата се в тях информация.

СБОРНИК С ДОКЛАДИ
ОТ НАЦИОНАЛНА КРЪГЛА МАСА
„МИНАЛО, НАСТОЯЩЕ, БЪДЕЩЕ“

(Етноложки четения)

Издателство „РОВИТА“
Велико Търново, 2026

Българска
Първо издание

Отговорен редактор доц. д-р Владимир Владов
Научен редактор проф. д-р Димитър Димитров
Редактор и коректор гл. ас. д-р Ваня Иванова

Формат 60x84/16
Печатни коли 12,4
Печат Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“,
гр. Велико Търново, ул. „Теодосий Търновски“ № 2

© Павлин Чаушев и др. – *авторски колектив*, 2026

© Издателство „РОВИТА“, 2026
НВВ ЕООД
В. Търново 5000
ул. „Г. Бакалов“ №6 В
тел./факс: 062657333
e-mail: office.HBB@gmail.com

ISBN 978-954-8914-46-8

ВЪЗРОДИТЕЛНИЯТ ПРОЦЕС ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЕДИН УЧИЛИЩЕН ДИРЕКТОР. ИЗ ЖИВОТА В МАЛКИЯ ГРАД[1]

Павлин Чаушев*, Иван Иванов**

THE REVIVAL PROCESS THROUGH THE EYES OF A SCHOOL PRINCIPAL. LIFE IN THE SMALL TOWN

Pavlin Chaushev, Ivan Ivanov

Abstract: The present article examines aspects of the expulsion of Bulgarian Turks and Pomaks during the so-called Revival Process in the 1980s. These events are reflected in archival notes from the school chronicle of the Simeon Velchev Unified Secondary Polytechnic School (ESPU), now the Simeon Velchev Specialized High School in the town of Omurtag. The archival notes were kept by the long-time school principal Nikolay Dimitrov and, in addition to documenting school life, they capture the dynamics of the Revival Process in Omurtag and its impact on the educational environment.

Keywords: Revival Process, Bulgarian Turks and Pomaks, expulsion, archival notes

„Имам една мечта…“, д-р Мартин Лутър Кинг

Осемдесетте години на XX в. са белязани от множество бурни процеси в родната ни история. Промените в политико-икономически

* Доц. д-р Павлин Чаушев е преподавател във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Исторически факултет, катедра „Нова и най-нова история на България“. Научните му интереси са в областта на традиционната материална култура, митологията, славянската етнология, българската народопсихология, извъневропейската етнология, историческата демография, етнологията на социализма, етнологията на града, балканската етнология, българската народна култура. e-mail: p.chaushev@ts.uni-vt.bg

** Иван Иванов е студент трети курс, специалност „Етнология“ във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Основните му интереси са свързани с проучването на исляма на Балканите и различните проявления на традиционната народна култура у балканските народи. e-mail: verbum_04@abv.bg

[1] Статията е резултат от изпълнението на проект BG16RFPR002-1.014-0011 „Устойчиво развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № BG16RFPR002-1.014 „Устойчиво развитие на Центрове за върхови постижения и Центрове за компетентност, в т.ч. и на конкретни инфраструктури или техни обединения от Национална пътна карта за научна инфраструктура.

The article is a result of the implementation of project BG16RFPR002-1.014-0011 Sustainable Development of the Center of Excellence “Heritage BG,” funded under the grant aid procedure BG16RFPR002-1.014 “Sustainable Development of Centers of Excellence and Centers of Competence, Including Specific Infrastructures or Their Associations from the National Roadmap for Scientific Infrastructure”

план, които се случват на фона им, са неизбежни. Настоящата статия ще обърне внимание на микроисторическото разглеждане на част от тях – т. нар. „Възродителен процес“. Корените му трябва да се търсят още през 1912-13 г. с покръстването на българомохамедани (помаци) в Македония, докато се стигне до кулминацията му – „Голямата екскурзия“ или изселването на 350 000 български турци и помаци в Република Турция.

В предложената статия ще бъдат публикувани и разгледани архивни записи от летописната книга на ЕСПУ „Симеон Велчев“, днес Профилирана гимназия „Симеон Велчев“ в гр. Омуртаг.

Всяко училище в България записва събитията, които се случват в него в летописни книги. Тази книга се води от директора на училището, като той описва историята на даденото учебно заведение и продължава след това да пише за живота му през годините. Така е постъпил и дългогодишният директор на ЕСПУ „Симеон Велчев“ – Николай Димитров. Той не само записва училищния живот, но и събитията, които са се случвали около него и въобще в държавата. Благодарение на летописните му записки научаваме за динамиката на Възродителния процес в град Омуртаг и за това как той се е отразил на училищния живот.

Първата архивна бележка отразява протест (демонстрация) на турците от Омуртагския край с искания за връщане на имената и за справедливост. Тази демонстрация е част от т. нар. „Майски събития“ – поредица от протести, случили се в местата с компактно мюсюлманско население в България. Ето какво гласи тя:

1. стр. 54:
„ 27 май 1989 г.

На този ден (събота) по обяд в града се състоя демонстрация на местното турско население да им бъдат възстановени турско-арабските имена. Демонстрантите скандираха: „Искаме си правата“, „Искаме си имената“. Демонстрацията продължи около един час, след което беше разпръсната от силите на реда. Голям брой от нашите ученици турчета учавствуваха също в демонстрацията.

Директор: /подпис/
Н. Димитров “

Следващата бележка подробно описва лятото на 1989 г. Тя съдържа наблюденията на директора по изселването и лични размисли по

процесите. В тази бележка той също споделя и извънредната работа на учителите поради липса на работна ръка:

1 стр. 54 продължава на 55 стр.
„Лятото на 1989 г.

От началото на м. юни започна масово изселване на местното турско население в Турция, каквото не се помни от Освободителната война насам.

Въпреки опитите на училищното ръководство да убеди учениците си турчета да завършат учебната година и тогава да тръгнат за Турция, те масово напуснаха училище и само за няколко дни изгубиха цялата учебна година. Единици завършиха успешно класа си. Само няколко ученици от XI клас останаха до 30.VI и се дипломираха, а другите така и загубиха тази възможност, защото се подчиниха на родителите си и напуснаха училището. Учениците, които бяха настанени в общежитието, го напуснаха заради масовото изселване и се прибраха в селищата си. В общежитието беше настанена малка военна част, която въвеждаше ред в града през лятото, тъй като той беше всеки ден пълен с турци от района, които уреждаха заминаването си в Турция.

Надпреварата за заминаване в Турция беше неописуема – зарязвайки всичко – имот, къщи, работни места, и се отправяха към границата ни с Турция.

През лятото всички учители се включиха в производството, кой където може, за да се компенсира липсата на работна ръка поради напускането на турците.

Директор: /подпис/
Н. Димитров“

В третата бележка можем да прочетем, че общият брой на учениците, средно 400 души, е намалял с 80 човека (≅ 20%):

1 стр. 55:
„15 септември 1989 г.

Тържествено беше открита новата учебна година. Промени в учителския състав няма. Броят на учениците намаля с около 80 човека поради изселването на турците.

Директор: /подпис/
Н. Димитров“

В последната бележка е записано завръщането на турското население по родните места и приемането на учениците от турски произход отново в училище:

1 стр. 55:

„Октомври. (Декември.) 1989 г.

Започна масовото завръщане на турците от Турция. Непрекъснато приемаме ученици, които се завръщат. Беше решено да започнат училище, което те ... годишни изпити по всички предмети.

Директор: /подпис/
Н. Димитров“

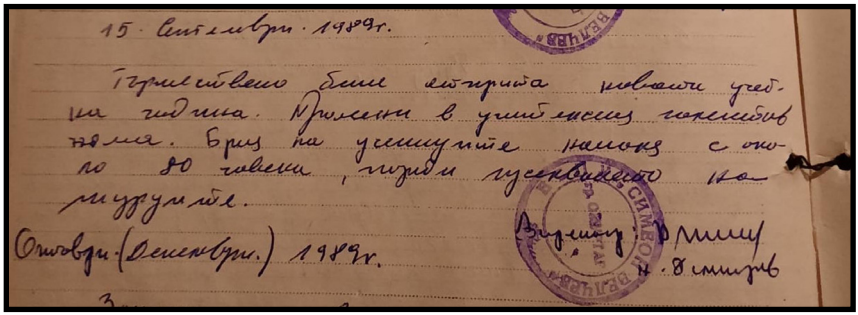
Представените архивни бележки от летописната книга на ЕСПУ „Симеон Велчев“ в Омуртаг предоставят ценен микроисторически материал върху Възродителния процес. Те разкриват как събитията от мащабната промяна на имената и последвалото изселване на българските турци се отразяват не само на населението, но и на образователната система в малките градове. Протестите, масовото напускане на ученици и усилията на учителите да поддържат училищния живот и учебния процес в условията на значителни социални промени показват драматичните последици от политиката на етническа асимилация.

Училището, като един от основните социални и културни институти, играе централна роля в тези процеси. Бележките на директора Николай Димитров не само документират случващото се, но и разкриват личните му размисли и тревоги по отношение на бъдещето на учениците и на училището като цяло. Възстановяването на нормалния училищен живот след завръщането на изселените турци през зимата на 1989 г. е показателно за стремежа на институциите и общността да се адаптират и възстановят след тежките сътресения.

Тези документи служат като важно свидетелство за комплексността и дълбочината на въздействието на Възродителния процес върху обществото, показвайки как големите исторически събития проникват дълбоко в ежедневието на обикновените хора и институции.

Бих искал да завърша с думите: Вечна памет, г-н Димитров! На вас и на всички онези будители, записали своето име в историята с безстрашния си нрав и дълг към родината. Благодарим ви, че с този акт записахте историята ни… за да се помни.

ИЗТОЧНИЦИ / SOURCES

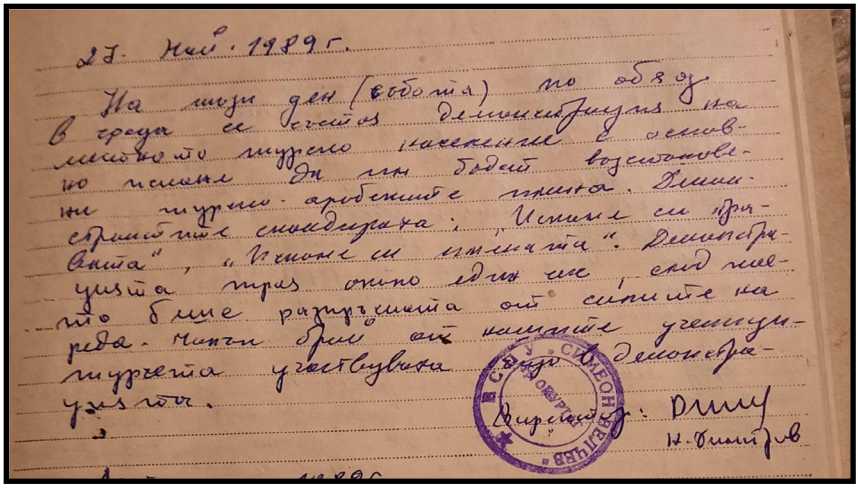

15 · Септември · 1989г.

Тържествено бяше открита новата учебна година. Приети в училището тържествено. Бяха на церемонията около 80 човека, гости и ученици.

Директор: Д.Ник.
Н.Димитров

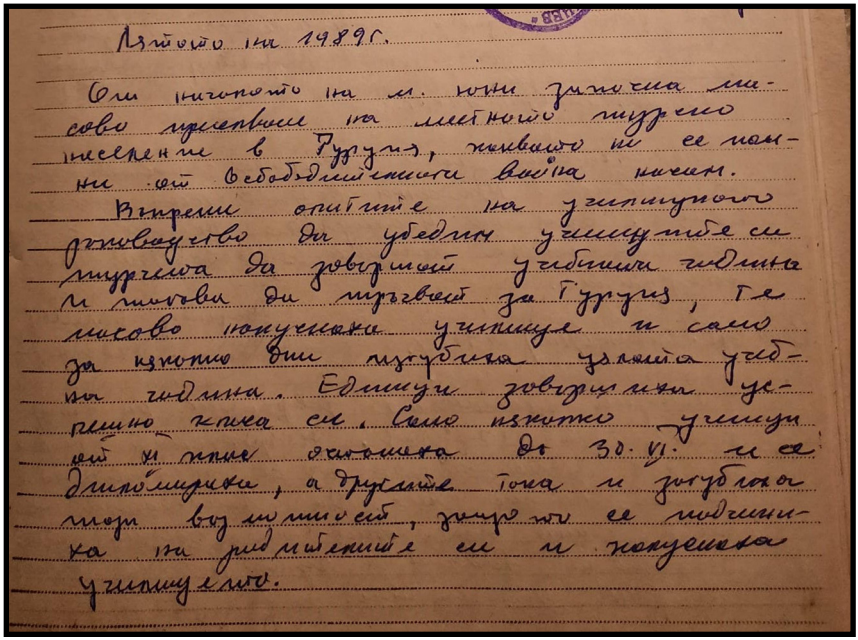
Стоври (Осенври.) 1989г.

27 · Май · 1989г.

На този ден (събота) по обяд в града се състоя демонстрация на мирното мирно настроение в отношение на това. Да ли бъдат възстановени мирно-арбенските имена. Демонстрацията свидетелства: „Искаме си християнските имена". Демонстрацията трая около един час, след което бяше разпръсната от силите на реда. Около бяха от няколко училища мирните участвуваха ученици демонстрацията.

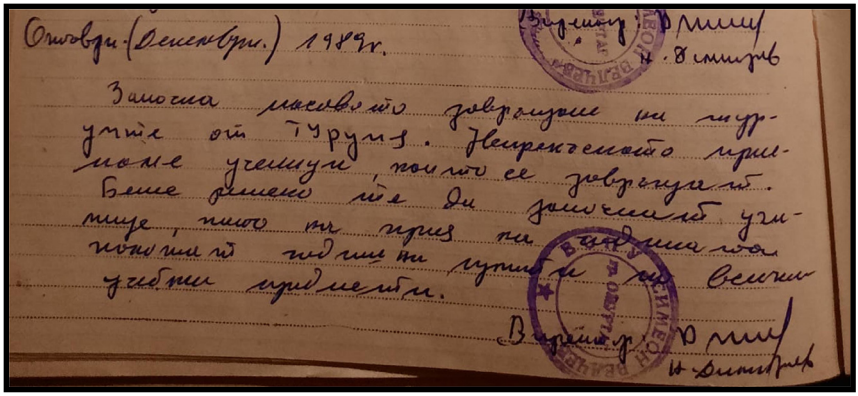
Директор: Д.Ник.
Н.Димитров

Ябълково 1989 г.

Сем изпратено на м. ноември масово преселение на местното турско население в Турция, каквато не се помни от освободителната война насам.

Въпреки опитите на управителното ръководство да убедим учениците и турчетата да довършат учебната година и заедно да пътуват за Турция, където масово напускат училищата и само за няколко дни турската част от учебната година. Единици завършват дейно, каква се. Само няколко ученици от 30. VI. са дипломирани, а другите така и недовършили възпитанието, докато се подчинят на дисциплината си и покажат учителите.

Опълчи (Осеновец) 1989 г.

Заключа масовото завръщане на турските ученици. Непрекъснато пристигат ученици, които се завръщат. Беше решено тъй да завършат учебната година, както са започнали, и подчинят се изцяло на учебния процес.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ *Маргарита Карамихова* 5

ЗАКЛЮЧВАЩИ СИСТЕМИ И СИСТЕМИ ЗА СИГУРНОСТ В СЕЛО АРБАНАСИ *Павлин Чаушев* 12

ВЪЗРОДИТЕЛНИЯТ ПРОЦЕС ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ЕДИН УЧИЛИЩЕН ДИРЕКТОР. ИЗ ЖИВОТА В МАЛКИЯ ГРАД *Павлин Чаушев, Иван Иванов* 30

НАЧАЛЕН ЕТАП ОТ РАЗРАБОТВАНЕТО НА ВИРТУАЛЕН ПРОЕКТ „СТАРА КЪЩА В АРБАНАСИ“ *Николай Кънев, Пламен Събев* 36

ХАРАКТЕРНИ ВЪЗРОЖДЕНСКИ НОЖОВЕ ОТ РОДОПИТЕ *Николай Кънев, Виолин Калчев* 45

РЕДКИ АРТЕФАКТИ ОТ МАТЕРИАЛНАТА КУЛТУРА НА СРЕДНОВЕКОВИЕТО ОТ СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ. НОВИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ РЕКОНСТРУКЦИИ *Кремена Маркова* 82

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ОТ ПЕРИОДА НА РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА СВИЩОВ *Николай Хрисимов* 93

ОБРОЧНИ ПАМЕТНИЦИ ОТ СЕВЕРОЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ – ГРАНИЧНИ МАРКЕРИ И САКРАЛНИ ТОПОСИ *Светлана Антова* 108

СТЕРЕОТИПИ И МЕЖДУЕТНОСНО ВЪЗПРИЯТИЕ (ПО ПРИМЕРА НА БЪЛГАРИ И КАРАКАЧАНИ) *Радослава Нейкова* 134

РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЮРИДИЧЕСКАТА ТЕРМИНОЛОГИЯ ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА БЪЛГАРСКОТО ОБИЧАЙНО ПРАВО ДО ДНЕС *Сузан Руфат* 143

ОТ УЛИЦАТА ДО ТАБЛЕТА: ДЕТСКИТЕ ИГРИ ОТ СОЦИАЛИЗМА ДО ДНЕС *Бориславa Петрова* 156

ОЩЕ ПО ВЪПРОСА ЗА КОЛЕКТИВНАТА ИДЕНТИЧНОСТ В ЕПОХАТА НА СОЦИАЛИЗМА. ЕТНОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ (ПО ПРИМЕРА НА ОБЩИНА ХИТРИНО, ШУМЕНСКО) *Любомир Пашов* 169

ИНТЕРАКТИВНИ МЕТОДИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО РУСКИ ЕЗИК ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СТУДЕНТИ ФИЛОЛОЗИ С ДОПЪЛНИТЕЛНО МОДУЛНО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ „УЧИТЕЛ“ *Ваня Иванова* 180